

*Кандидат архітектури, професор Л.Г.Бачинська
Кафедра Основ архітектури та архітектурного проектування
Київський національний університет будівництва і архітектури*

СУЧАСНА ЛЮДИНА ТА ЇЇ ПОТРЕБИ - ОСНОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ- АРХІТЕКТОРА

Анотація: розглянуті зміни у структурі та змісті навчального плану підготовки архітекторів у КНУБА за останні 25 років, наведені приклади динаміки об'ємів і змісту дисциплін за останні 8 років. Запропоновано перебудувати зміст навчального плану з врахуванням появи нових наукових знань про людину, процесів змінення сучасної людини, її потреб та вимог до організації простору і форми архітектурних об'єктів.

Ключові слова: навчальний план, підготовка архітекторів, сучасна людина та її потреби.

Діяльність архітектора як фахівця завжди спрямована на врахування особливостей життєдіяльності людини, її потреб та відповідно вимог до організації простору навколо неї. Оскільки архітектор виконує замовлення конкретної людини, населення, соціуму або держави [1-3], він мусить досконало знати потреби свого замовника, вивчити його як суб'єкта, для якого він виконує свою працю. Але стара програма навчання архітекторів розглядає людину достатньо обмежено - з її фізичними параметрами, місцем у просторі під час виконання певних функцій, вивчає зміни в її соціально-демографічній структурі, специфіку умов візуального сприйняття, комфорт біофізіологічного комплексу, впливи інтелекту на формування оточення, тобто лише з матеріального боку. Викладання основної дисципліни - Теорії архітектури і архітектурного проектування - відбувається, головним чином, за типологічною ознакою.

За 30 останніх років навчальний план підготовки архітекторів придбав стійку, на перший погляд, досконалу структуру, що враховує різноманітні аспекти всебічного навчання, необхідного для майбутнього архітектора. Навчальні плани за радянських часів [4] були обмежені за кількістю дисциплін (до 33-х разом зі спеціалізаціями), малу єдину суцільну структуру без розподілу за окремими блоками, спеціалізації були представлені трьома дисциплінами і єдиною практичною роботою відповідно до спеціалізацій). В них був доволі репрезентативний блок гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, які за радянські часи мали марксистсько-ленінську орієнтацію. Вже у 1989 році був ророзроблений навчальний план, де відбувся розподіл дисциплін по блоках (див.

рис. 1), на самостійну роботу студента виділялася 1/3 загального обсягу часу. Решта позицій збереглася з початку 1980-х років.

Під час звільнення від радянської ідеології набули більшої прагматичності гуманітарні та соціально-економічні дисципліни як комплекс потрібних архітектору знань загальнометодологічного характеру, спрямованих на пізнання української культурно-економічної специфіки, але ще тривалий час програми з них «спускалися згори» і контролювалися міністерством. У навчальному плані також були подані потрібні архітектору природничонаукові дисципліни, які слугують основою для опанування знань наступного найважливішого у вихованні фахівця блоку професійної і практичної підготовки. Зміни у структурі і змісті навчального плану за зазначений період наведені на рис. 1. Загалом зрозуміло, що протягом цього часу відбувалася робота по вдосконаленню структури плану, з'ясуванню потреб виділення серед аудиторних видів занять індивідуальної роботи під контролем викладача, що обумовлювала появу навичок до самостійної роботи, та визначення часу для самостійного опанування дисципліни.

За останні десятиліття (часи Незалежної України) зміни торкалися очищення змісту гуманітарних дисциплін від марксистсько-ленінської ідеології; розподілу навчання на два рівні (бакалаврат та магістратуру), скорочення об'ємів фундаментальних й інженерних дисциплін; розвитку суто архітектурно-теоретичної підготовки за рахунок типологічного напрямку, а історичної частини за умов створення нових розділів (історії мистецтв, історії української архітектури). З теорії архітектури утворилися дрібні розділи з надто малим обсягом до 0,5 кредити (спочатку до 18 год., а тепер до 15 год. і передбачали усього 3-4 лекції), які звичайно не можуть претендувати на окремі самостійні предмети; з навчального плану почали зникати традиційні курсові роботи (з металевих і залізобетонних конструкцій, економіки архітектури та будівництва, будівельної фізики, транспорту та ін.); доживають свій час комплексні архітектурно-конструктивні проекти; вже повністю знищений ланцюжок архітектурно-інженерного проектування, в якому на основі комплексного архітектурно-конструктивного проекту розробляли проект з технології будівництва, а той був підґрунтям для розрахунку кошторисів (в економіці будівництва) та проекту організації будівництва. Вплив змін у навчальному плані підготовки архітектора наведений на прикладі основних дисциплін кафедри архітектурних конструкцій (рис. 2-4). Усі дії з перетворенням навчальних планів відбувалися за наказами МОНУ та внутрішньовузівськими документами, що тлумачили розпорядження згори відповідно до конкретних умов [7-8].

2016,
6 років

2000,
6 років

1989,
6 років

1981,
5 років, 6 місяців

Рівень підготовки бакалавра

Рівень підготовки спеціаліста

Гуманітарні і соціально-економічні	Гуманітарні і соціально-економічні
Фундаментальної підготовки або природничо-наукової	Фундаментальної підготовки або природничо-наукової
Професійної та практичної підготовки	Архітектурно-проектні
Архітектурно-проектні	Інженерно-технічні
Інженерно-технічні	За вибором студентів

Гуманітарні і соціально-економічні	Гуманітарні і соціально-економічні
Фундаментальної підготовки або природничо-наукової	Фундаментальної підготовки або природничо-наукової
Професійної та практичної підготовки	Архітектурно-проектні
Архітектурно-проектні	Інженерно-технічні
Інженерно-технічні	За вибором ВНЗ
За вибором ВНЗ	За вибором студентів

Суспільно-політичні	Суспільно-політичні
Загально-освітні	Загально-освітні
Теорія архітектури і містобудування	Теорія архітектури і містобудування
Історія мистецтв, архітектури і містобудування	Історія мистецтв, архітектури і містобудування
Архітектурне проектування	Архітектурне проектування
Образотворче мистецтво та архітектурна графіка	Образотворче мистецтво та архітектурна графіка
Основи конструювання будівель і споруд	Основи конструювання будівель і споруд
Дисципліни спеціалізацій	Дисципліни спеціалізацій

Єдиний навчальний план, - в якому немає розподілу на окремі блоки навчальних дисциплін - який включає дисципліни гуманітарні, архітектурно-проектні, теоретичні, історичні, інженерно-технічні, а також дисципліни спеціалізацій	
--	--

Рівень підготовки спеціаліста та магістра

Загальні нормативні	Гуманітарні
Професійно-практичні	Професійно-практичні
За вибором студента	За вибором студента
Спеціалізації	Обов'язкові
	За вибором студента

Загальні нормативні	Гуманітарні
Професійно-практичні	Професійно-практичні
За вибором студента	За вибором студента
Спеціалізації	Обов'язкові
	За вибором студента

Рис. 1. Зміни структури навчального плану у 1981-2016 роках

За аналізом навчальних планів 1981-2016 років встановлено, що з початку включаючи 2012 р. (див. рис. 2-4), у підрахунок часу на навчання окремого студента *не було передбачено часу на виконання курсових робіт і курсових проектів*. Коли у 2013 р. з'являється обов'язкова вимога виділяти на 1 курсову 1 кредит часу (36 год.), то цей час треба знайти за рахунок *інших дисциплін* (частіше за все треба було їх *зменшити або знищити*). Крім того, кількість годин на курсову була встановлена досить жорстко і не передбачала інший обсяг (30 год. або 24-26 год.). З 2015 р. без зміни загальної кількості кредитів на окрему дисципліну, щотижневе і щосеместрове навантаження об'єм кредиту зменшився до 30 год. (відповідно і на курсову роботу треба було виділяти вже тільки 30 год.). Загальна кількість годин на вивчення дисципліни зменшилася [5, 6].

На сьогодні останній крок руйнування старого підходу до навчального плану відбувся, коли у поточному навчальному році потрібно було виділити 25% навчального плану на вибіркові дисципліни. А в наслідок цього необхідно було: а) скоротити на $\frac{1}{4}$ кожену дисципліну; б) перевести частину нормативних дисциплін у вибіркові; в) зберігаючи дисципліни, знищити курсові роботи, кожна з яких «важить» 1 кредит (30 год. навчального часу). Див. рис. 2-3. В зв'язку з катастрофічним скороченням часу на вивчення предметів, постало питання про неможливість подвійної системи контролю знань у вигляді курсової роботи та іспиту, кожній кафедрі необхідно обрати щось одне. Особлива ситуація зазначеного процесу склалася зі спецкурсами кафедри архітектурних конструкцій. Зменшення навантаження, бажання залишити і курсову, і екзамен призвели до того, що на вивчення дисципліни залишається усього 3 заняття зі студентами. Чи можна за таких умов проводити іспит з дисципліни? (Див. рис. 5). За такою ж схемою зруйновані програми навчання по інших предметах навчального плану.

В минулому році з'явився блок дисциплін за вибором студента, зосереджених в осінньому семестрі 5 курсу, але зник невід'ємний атрибут обов'язкового для підготовки архітекторів архітектурного проектування, яке становить до 30% навчального плану, - проектні дні. Загальною тенденцією стало скорочення навантаження на навчання задля інтеграції у європейську систему освіти, в якій можна побачити відсутність гуманітарного блоку, теоретично-типологічної частини, скороченість і спрощеність архітектурного проектування, до котрого прив'язані інженерні дисципліни і де поступово зменшується одиниця виміру тривалості вивчення дисципліни (кредит) та поволі зникає національний характер освіти, що замінюється на її уніфікацію. Діючий на сьогодні навчальний план більш-менш змінився в певних межах: чверть часу, починаючи з 2 курсу, передбачається для вибірових дисциплін, обмежена посеместрова кількість навчальних дисциплін (не більше 8), екзаменів

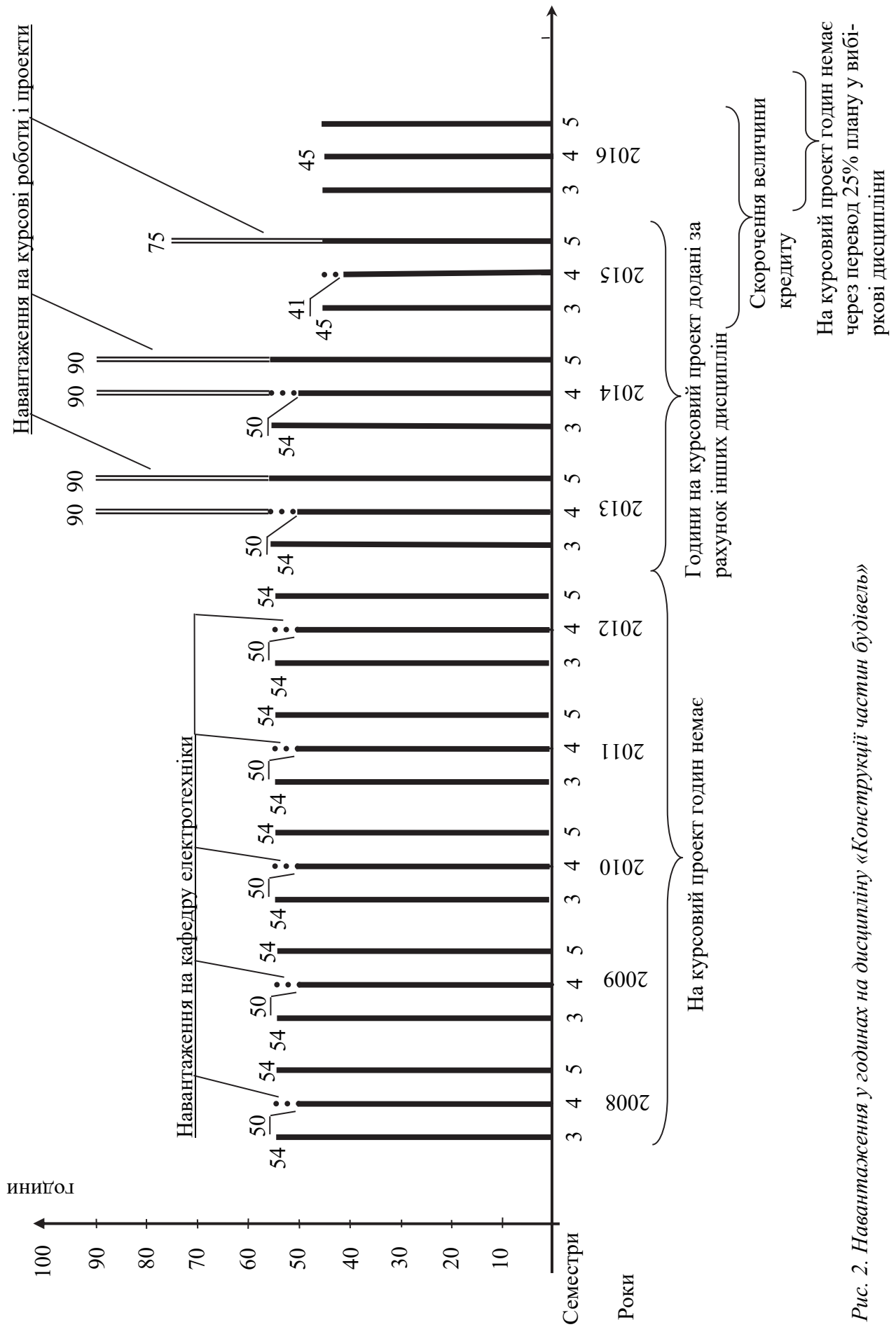

Рис. 2. Навантаження у годинах на дисципліну «Конструкції частин будівель»

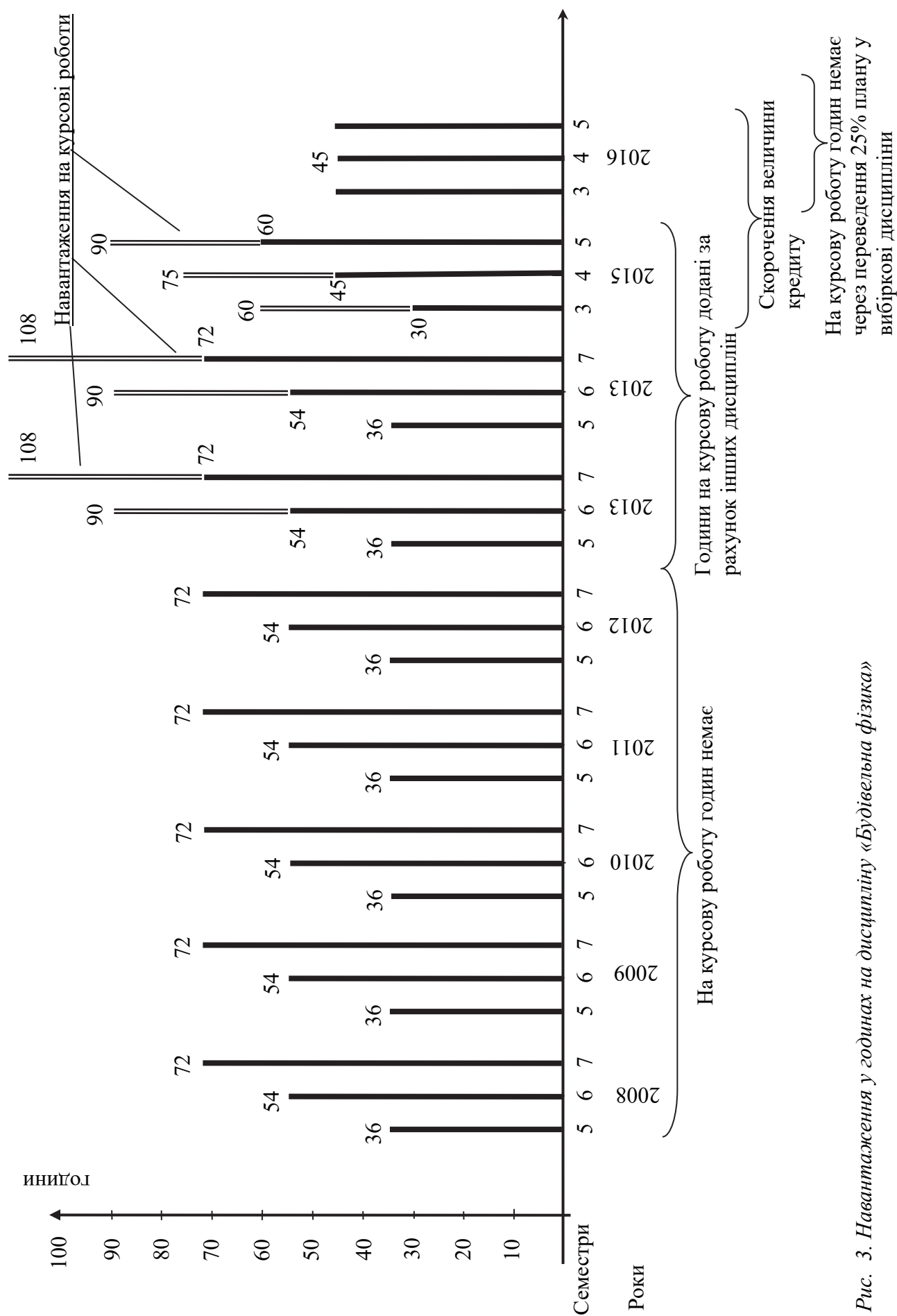
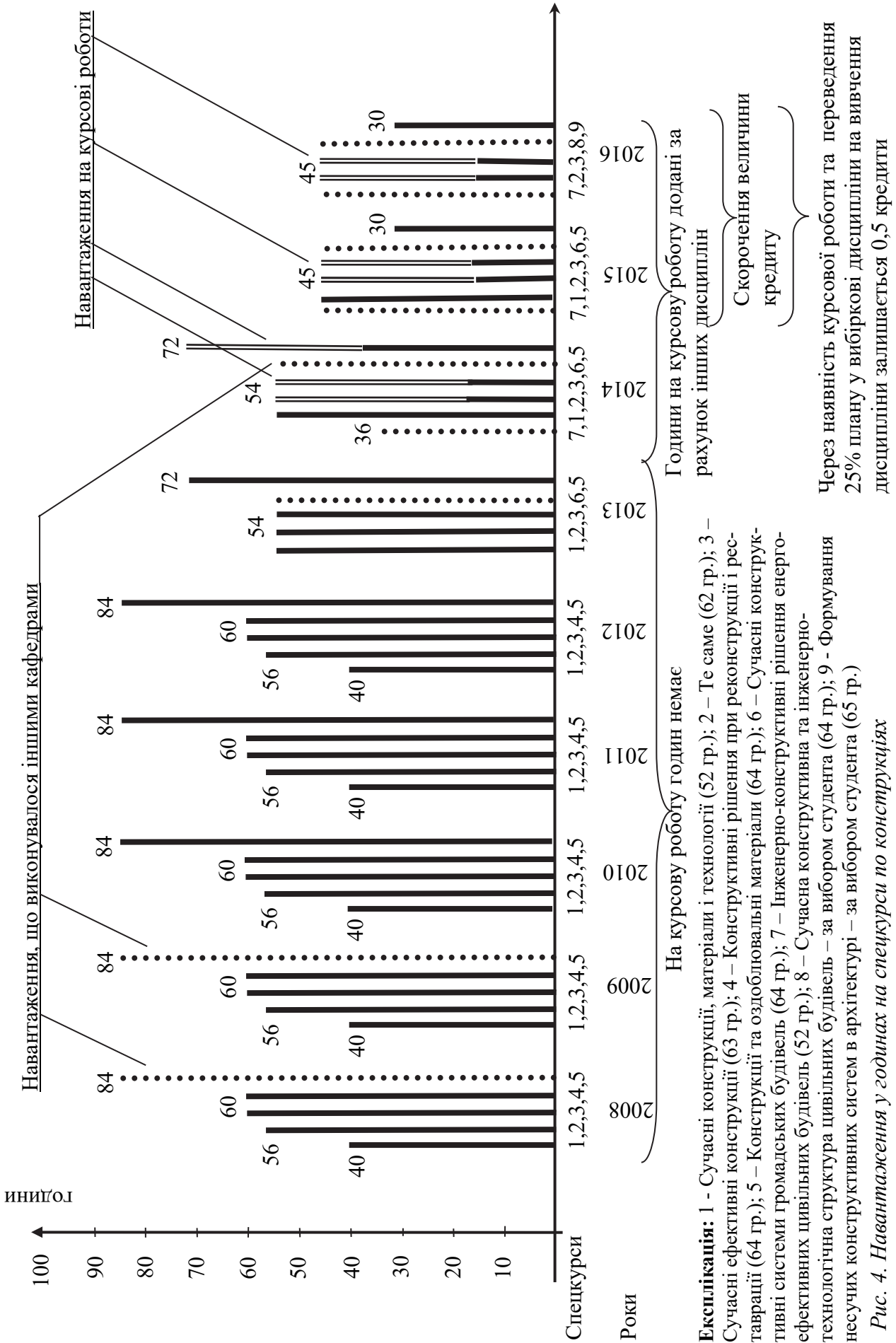

Рис. 3. Навантаження у годинах на дисципліну «Будівельна фізика»

(до 4-х), заліків (до 5-ти) і курсових робіт. Через це у навчальному плані виникли укрупнені дисципліни, які проковтнули дрібні, перетворивши їх на окремі розділи. Вибірковість на рівні спеціалізації сприяла розчленуванню окремої групи на дрібніші по 10-15 студентів, що об'єднані обраним ними спецкурсом. Потокові лекції по виборних дисциплінах забезпечуються за рахунок різних комбінацій груп, а на практичних заняттях, скоріше за все, одночасно будуть присутніми представники різних груп, оскільки число бажаючих вивчити саме цю дисципліну від «усіх» до «одного». Але велика кількість малих груп сприяє зростанню штатів й відповідно фонду зарплати та неймовірній кількості шаблонів на виготовлення додатків до дипломів для випускників, тому неохоче підтримується адміністрацією.

Отакі маємо зміни у навчальному плані та організації навчального процесу для студентів архітекторів. **Загальний підсумок:** навчання архітекторів відбувається за стандартною схемою (уява про структуру навчального плану, про методи навчання, технізацію навчальних заходів тощо), в якій кардинальних структурних змін не передбачено; усі пропозиції щодо коригування навчального плану, котрі дозволяються вищими інстанціями, торкаються лише поодиноких питань, є жорсткими і формальними вимогами, оскільки не враховують особливостей певних напрямків освіти і розповсюджуються на всі спеціальності без винятку.

Специфіка навчання архітектора міститься в тому, що він, як і решта населення, є «продуктом» своєї епохи, він є учасником формування суспільної свідомості, яка сприймає на себе впливи особливостей соціально-економічного розвитку держави (рис. 5), разом із соціумом він сприймає рух культурного життя і спадщину науково-технічного прогресу. Архітектор створює оточення, що мусить відбивати суспільні й індивідуальні погляди одночасно, в архітектурі віддзеркалюється його громадянська позиція і творчий потенціал. Разом з тим, він «обслуговує» замовника з огляду на його конкретні потреби і вимоги до формування простору навколо неї, що будуть реалізовані в архітектурному об'єкті і забезпечать певні його функціонування та архітектурний образ. Архітектор здійснює свою працю, створюючи разом з інженерами проект і наглядає за процесом будівництва до його кінця (рис. 6).

Автор майбутнього проекту, працюючи разом із замовником, має спиратися на сучасні знання про людину, специфіку її потреб, її психологію, претензії людини до архітектурного простору й архітектурного об'єкту, розуміння загальних суспільно-економічних процесів і особливості їхнього впливу на сучасну архітектуру. Відбиття вимог сучасної людини можна побачити на взірцях архітектурних об'єктів світової практики.

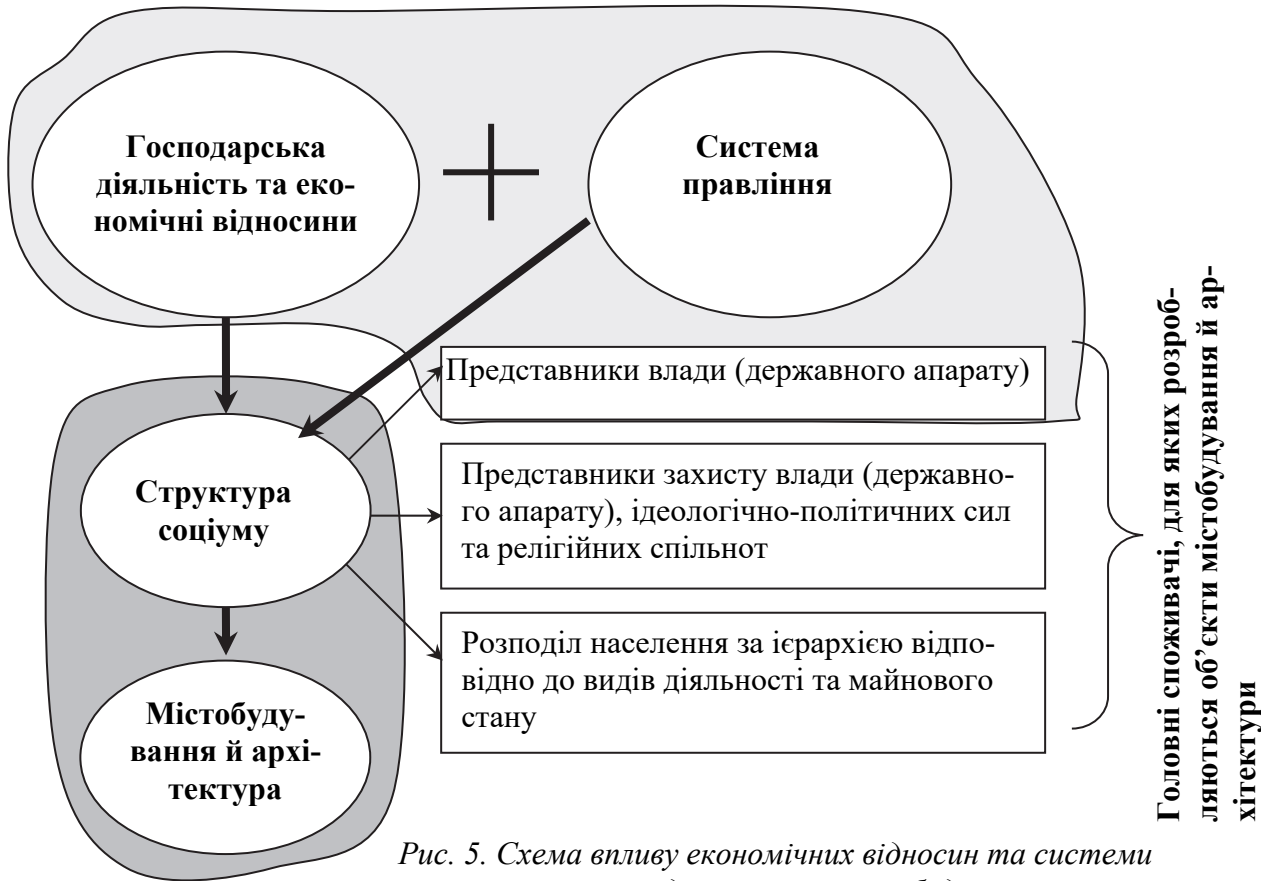

Рис. 5. Схема впливу економічних відносин та системи правління у державі на містобудування та архітектуру

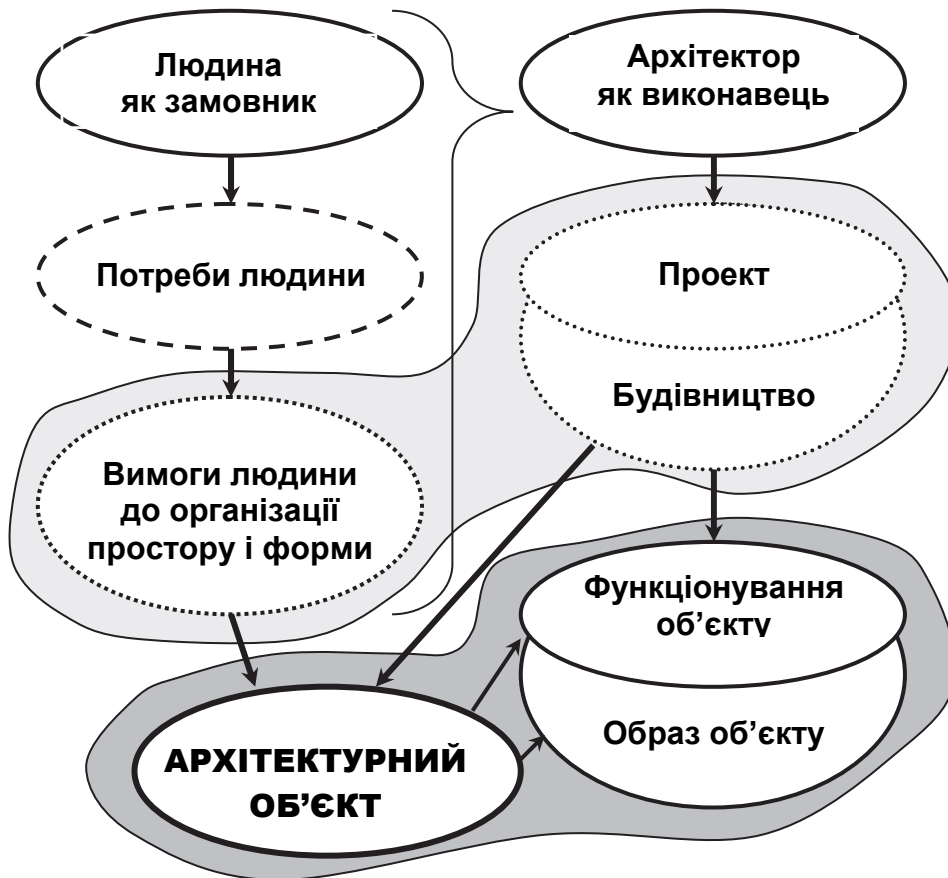

Рис. 6. Схема впливу сучасної людини та її потреб на містобудування та архітектуру

Сучасний споживач архітектурного простору змінився, реалізуючи себе в інших сферах зайнятості, використовуючи зовсім інші знаряддя праці і значно розширивши власні комунікації, він не шкодує часу на отримання декількох освіт в різних навчальних закладах і країнах, створюючи за допомогою певного, встановленого ним, потрібного йому обсягу знань, саме свій професійний імідж. Інформація великого обсягу, яку він накопичує, життя в напружених умовах інформаційного суспільства і дефіцит часу потребують концентрації його уваги, можливостей вільного вибору та отримання розмаїття функцій за короткий час, а також більшої продуктивності діяльності (рис. 7). З огляду на це від архітектурного простору сучасна людина вимагає поліфункціональності, адаптивності до змінення функцій, інформативності просторової організації, трансформативності і гнучкості використання, у формотворенні складності архітектурного образу, можливості трансформації і застосування медіа засобів, інформативності і багато-багато чого іншого.

Сучасний архітектор, відповідаючи на суспільні запити, мусить отримати нові наукові знання, чому не відповідають наші навчальні плани, які формально коригуються, зберігаючи стару структуру (рис. 8). Найяскравіший результат можна одержати під час ознайомлення з дослідженнями сучасної науки про людину, її світосприйняття, її цілі, фізику її тіла й інформаційного поля, характер взаємодії енергії людини й оточення і багато чим іншим. Вже є дослідження з впливу геометрії простору на людину, поведінки людини на архітектуру, архітектури на якість зору людини та ін. Корисними для архітектора будуть такі науки як філософська антропологія, філософія кольору, психоекологія та психономія, інформаційна екологія та біоритмологія і т.п. і т.д. От саме з широких сучасних знань про людину та її потреби необхідно починати будувати комплекс знань для студента-архітектора, формувати навчальний план принаймні на найближчі 20 років.

Література

1. Бачинська Л.Г. Архітектура житла: проблеми теорії та практики структуроутворення. – К.: Грамота, 2004. – 408 с.: іл. – С. 45-58.
2. Бачинська Л.Г. Потребление архитектуры – что это такое?/ Вісн. Донбаської держ. акад. буд-ва і архітек.: Зб. наук. пр. – Вип. 6(37). – Макіївка: ДонДАБА, 2002. – С.34-36.
3. Бачинська Л.Г. Роль споживача в створенні архітектури житла/ Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. зб. – Вип. 9. – К.: КНУБА, 2001. – С. 173-179.
4. Учебные планы подготовки специалистов архитекторов за 1981 и 1987 годы. – К.: КИСИ. – 1981, 1987.

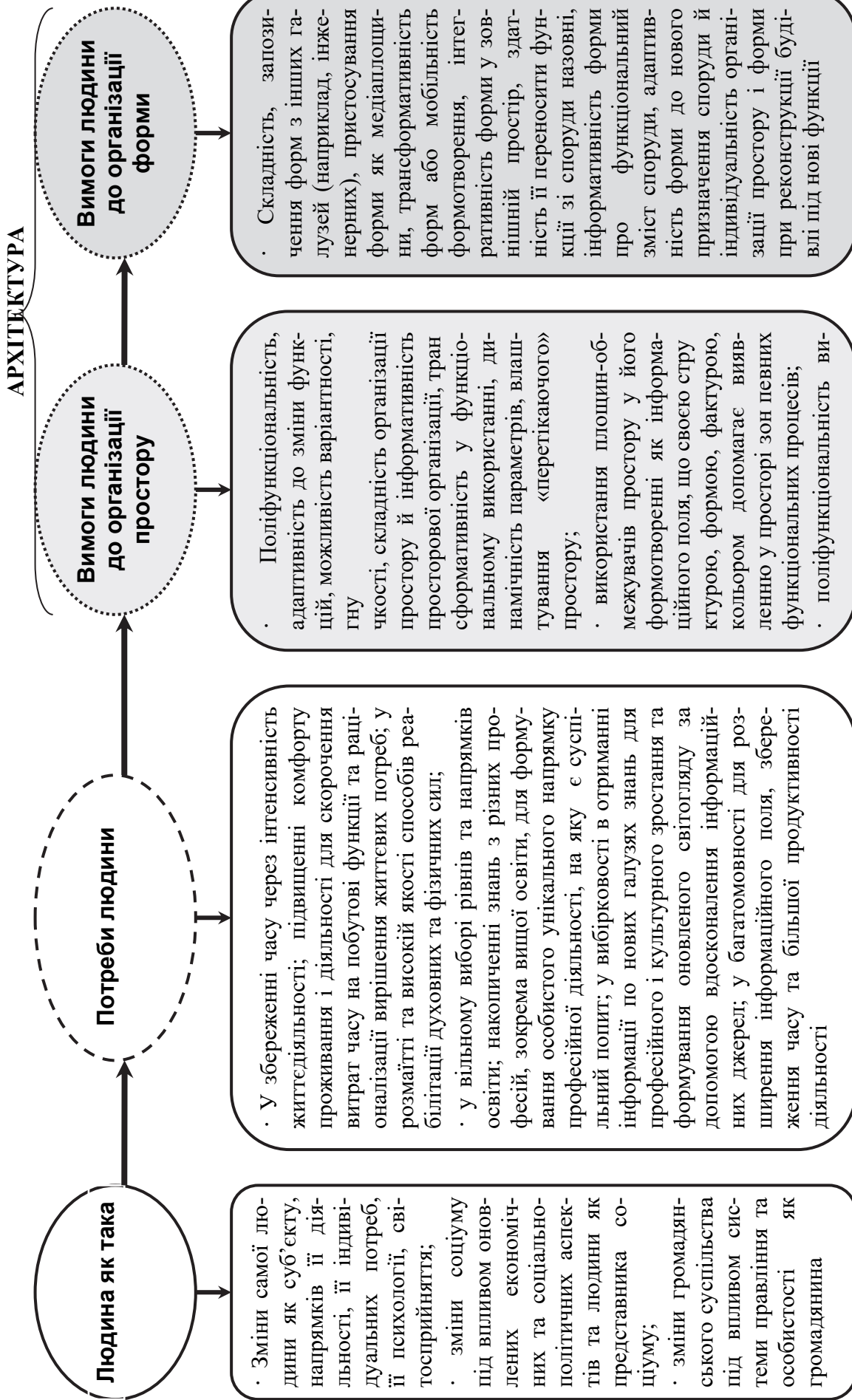

Рис. 7. Схема формування вимог сучасної людини до архітектурного об'єкту

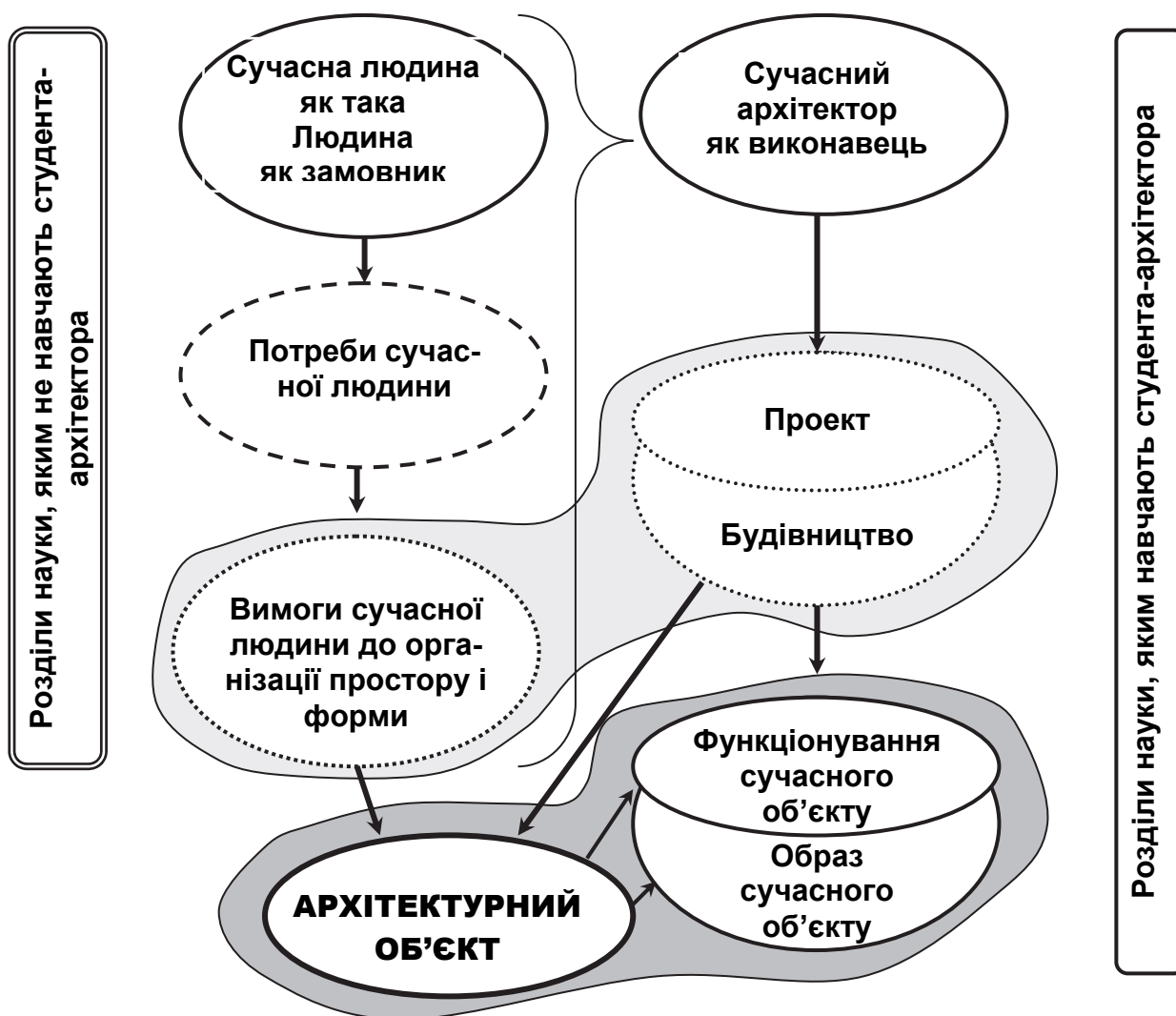

Рис. 8. Схема впливу змін сучасної людини та її потреб на підготовку фахівця-архітектора

5. Навчальні плани підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів архітектури. – К.: КДТУБА-КНУБА. – 2006, 2015.
6. Робочі навчальні плани за 2008-2016 роки. – К.: КНУБА. 2008-2016.
7. Накази, розпорядження та методичні вказівки МОНУ по вимогах до складання навчальних планів.
8. Накази КНУБА щодо складання навчальних планів.

Анотація. Рассмотрены изменения в структуре и содержании учебного плана подготовки архитекторов в КНУБА за последние 25 лет, приведены примеры динамики объемов и содержания дисциплин за последние 8 лет. Предложено перестроить содержание учебного плана с учетом появления новых научных знаний о человеке, процессов изменения современного человека, его потребностей и требований к организации пространства и формы архитектурных объектов.

Ключевые слова: учебный план, обучение архитекторов, современный человек и его потребности.

Annotation. Considered changes in the structure and content of the curriculum for the architects in KNUBA over the past 25 years, are examples of the dynamics of volume and the content of disciplines over the past 8 years. Asked to rebuild the contents of the curriculum in the light of new scientific knowledge about the person, change processes of modern man, his needs and space requirements and forms of architectural objects.

Keywords: curriculum, training of architects, modern man and his needs.